ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԱՇԽԱՐՀԱԳՐՈՒԹՅՈՒՆ

ԷԼԵԿՏՐՈՆԱՅԻՆ ՁԵՌՆԱՐԿ

ՇԻՐԱԿԻ ՊԵՏԱԿԱՆ ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆ

Գյումրի
2023 թ

Գիտական ղեկավար

ԱՐՄԵՆ ՆԵՐՍԻՍՅԱՆ

Աշխ. գիտ. թեկնածու, դոցենտ

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹՅՈՒՆ

ՆԵՐԱԾՈՒԹՅՈՒՆ---------------------------------------7

ԹԵՄԱ 1. ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՔԱՂԱՔԱԿՐԹՈՒԹՅՈՒՆ

Դաս 1. Վերադարձ քաղաքակրթական արմատներին---12

ԹԵՄԱ 2. ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԼԵՌՆԱՇԽԱՐՀ

Դաս 1. Հայկական լեռնաշխարհի սահմանները, երկրաբանությունը և օգտակար հանածոները ----------15

Դաս 2. Հայկական լեռնաշխարհի մակերևույթը---------16

Դաս 3. Հայկական լեռնաշխարհի մակերևույթը (շարունակություն)---------------------------------------17

Դաս 4. Հայկական լեռնաշխարհի ջրագրությունը: Գետեր: Լճեր--19

Դաս 5. Հայկական լեռնաշխարհի կլիմայական առանձնահատկությունները -----------------------------20

Դաս 6. Հողերը, բուսական ու կենդանական աշխարհը---21

Դաս 7. Հայկական լեռնաշխարհի վերընթաց լանդաշաֆտային գոտիները -----------------------------22

ԹԵՄԱ 3. ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅՈՒՆ

Դաս 1. Հայաստանի Հանրապետության ձևավորումը--24

Դաս 2.Արցախը՝ որպես Հայրենիքի անբաժանելի մաս---25

Դաս 3.Հայաստանի Հանրապետության վարչատարածքային բաժանումը ------------------------26

ԹԵՄԱ 4. ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ԲՆՈՒԹՅՈՒՆԸ

Դաս 1.Հայաստանի Հանրապետության երկաբանությունը և օգտակար հանածոները-----------30

Դաս 2. Հայաստանի Հանրապետության մակերևույթը---31

Դաս 3. Հայաստանի Հանրապետության կլիման: Ընդհանուր բնութագիրը: Կլիմայական գոտիները------33
Դաս 4. Հայաստանի Հանրապետության ջրագրությունը Ընդհանուր բնութագիրը: Ջրային հաշվեկշիռ: Գետերը: Լճերը ---34
Դաս 5. Հայաստանի Հանրապետության հողաբուսական ծածկը և կենդանական աշխարհը: Հողերի տիպերը---36
Դաս 6. Վերընթաց լանդշաֆտային գոտիներ------------37
Դաս 7. Հայաստանի Հանրապետության հատուկ պահպանվող տարածքները -------------------------------38
Դաս 8. Հայաստանի Հանրապետության բնապահպանության և բնօգտագործման խնդիրները--40
Դաս 9. ՀՀ «Կարմիր գրքերը»--------------------------------41

ԹԵՄԱ 5. ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ԲՆԱԿՉՈՒԹՅՈՒՆԸ

Դաս 1. Հայաստանի Հանրապետության բնակչությունը: Թիվը, թվի շարժընթացը------------------------------------43
Դաս 2. Բնակչության վերարտադրությունը: Բնական շարժ---44
Դաս 3.Բնակչության մեխանիկական շարժը------------45
Դաս 4. Բնակչության կազմը
- Ազգային և ռասայական կազմ
- Կրոնական կազմ
- Լեզվական կազմ
- Սեռատարիքային կառուցվածք
- Աշխատանքային ռեսուրսներ --------------------------47

Դաս 5. Բնակչության տեղաբաշխումը
- Բնակչության տարաբնակեցումը
- Քաղաքային տարաբնակեցում
- ՀՀ քաղաքները
- Գյուղական տարաբնակեցում--------------------------48

ԹԵՄԱ 6. ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ՏՆՏԵՍՈՒԹՅՈՒՆԸ

Դաս 1. Հայաստանի Հանրապետության տնտեսության զարգացման պատմաաշխարհագրական ակնարկ-----51
Դաս 2. Հայաստանի Հանրապետության տնտեսության ընդհանուր բնութագիրը------------------------------------52
Դաս 3. Վառելիքաէներգետիկ համալիր-----------------53
Դաս 4. Մետաղաձուլություն------------------------------54
Դաս 5. Թեթև արդյունաբերություն-----------------------55
Դաս 6. Արդյունաբերության նորագույն ճյուղեր---------56
դաս 7. ՀՀ Գուղատնտեսության ընդհանուր բնութագիրը---58
Դաս 8. Հայաստանի Հանրապետության հողային ֆոնդը և գյուղատնտեսական հողաբարելավումը---------------59
Դաս 9. ՀՀ բուսաբուծությունը------------------------------60
Դաս 10. ՀՀ անասնապահությունը-----------------------61
Դաս 11. Հայաստանի Հանրապետության ագրոարդյունաբերական համալիրը----------------------62
Դաս 12. Հայաստանի Հանրապետության տրանսպորտը: Ընդհանուր բնութագիրը -----------------------------------63
Դաս 13.Տրանսպորտի գլխավոր տեսակները------------64
Դաս 14. Հայաստանի Հանրապետության տնտեսության ոչ արտադրական ոլորտի ընդհանուր բնութագիրը: Առողջապահություն--------------------------------------65
Դաս 15. Հայաստանի Հանրապետության կրթության և գիտության աշխարհագրություն--------------------------66
Դաս 16. Հայաստանի Հանրապետության զբոսաշրջության աշխարհագրություն--------------------67
Դաս 17. Հայաստանի Հանրապետության արտաքին տնտեսական կապերը -------------------------------------68

ԹԵՄԱ 7. ՀՀ ՄԱՐԶԵՐԻ ԱՇԽԱՐՀԱԳՐՈՒԹՅՈՒՆ

Դաս1. Արագածոտնի մարզ--------------------------------71
Դաս 2.Արարատի մարզ------------------------------------72
Դաս 3. Արմավիրի մարզ-----------------------------------73
Դաս 4. Գեղարքունիքի մարզ------------------------------74
Դաս 5. Լոռու մարզ--75
Դաս 6. Կոտայքի մարզ-----------------------------------76
Դաս 7. Շիրակի մարզ-------------------------------------77
Դաս 8. Սյունիքի մարզ-----------------------------------78
Դաս 9. Վայոց Ձորի մարզ--------------------------------79
Դաս 10. Տավուշի մարզ-----------------------------------80
Դաս 11. Արցախի Հանրապետություն--------------------81
Վերջաբան --82

ՆԵՐԱԾՈՒԹՅՈՒՆ

Սիրելի՛ 9-րդ դասարանցիներ. ուսումնառության անցած տարիներին՝ աշխարհագրության դասընթացների օգնությամբ, դուք մտովի ճանապարհորդել եք՝մայրցամաքներով ու օվկիանոսներով, ծանոթացել Երկիր մոլորակի մարդկության ընդհանուր տան, նրա տարբեր շրջանների բնական պայմաններին ու ռեսուրսներին, տնտեսության ճյուղերին: Իմացել եք, որ աշխարհում բնակվող ավելի քան 4000 ժողովուրդները խոսում են տարբեր լեզուներով, պատկանում են տարբեր ռասաների, դավանում տարբեր կրոններ, ունեն տարբեր ավանդույթներ ու սովորույթներ: Գիտեք նաև, որ այդ ժողովուրդները միավորված են շուրջ 200 պետությունների մեջ, որոնք և բաժանված են պետական սահմաններով:

9-րդ դասարանի Հայաստանի աշխարհագրության դասընթացը տրամաբանորեն հանդիսանում է աշխարհագրության մյուս դասընթացների շարունակությունը, սակայն այն իր բովանդակությամբ և նշանակությամբ խիստ առանձնանում է: Մեր հայրենիքի՝ Հայաստանի աշխարհագրության խոր իմացությունը յուրաքանչյուր հայի նույնքան անհրաժեշտ է, որքան մայրենի լեզվի, հայրենի ժողովրդի պատմության ու մշակույթի իմացությունը: Այն հայագիտական հիմնական դասընթացներից է:

Մեր հայրենիքի աշխարհագրության իմացությունը կօգնի մեզանից յուրաքանչյուրին ճիշտ գնահատել նաև նրա զարգացման հեռանկարներն ու իրական հնարավորությունները, ճիշտ կողմնորոշվել համաշխարհային ու տարածաշրջանային նշանակության իրադարձություններում, հասկանալ մեզ ներկայացվող մարտահրավերները և պատկերացում

ունենալ դրանց դիմակայելու ուղիների մասին, կտա Հայկական քաղաքակրթության առաքելության գիտակցում:

Միայն խորապես ճանաչելով է հնարավոր ըստ արժանվույն գնահատել մեր հայրենիքը՝ Հայաստան աշխարհը, սիրել այն և նվիրվել նրա հզորացման ու բարգավաճման վեհ նպատակին:Իսկ խորությամբ ճանաչելու համար անհրաժեշտ է՝ դասընթացի պարբերական արդիականացում, մեթոդական զինանոցի հարստացում նորագույն տեխնոլոգիաներով:

Վերջինիս նպատակադրմամբ ա. գ. թ. դոցենտ՝ Ա. Ներսիսյանի ղեկավարությամբ, ՇՊՀ աշխարհագրության մագիստրատուրայի 1-ին կուրսի ուսանողների համատեղ ջանքերով ստեղծվել է «Հայաստանի աշխարհագրության էլեկտրոնային ձեռնարկ»-ը:

Ձեռնարկն իր բնույթով եզակի է, քանի որ համադրվել են առարկայական նոր չափորոշիչներն ու աշխարհագրական հարուստ նյութերը, որի արդյունքում պատրաստվել են թմատիկ տեսադասեր, կիրառելով՝հայերեն արհեստական ձայն:

Ձեռնարկը հանրակրթական դպրոցում աշխարհագրության ուսուցման համար կարող է ծառայել որպես արդյունավետ ուսումնաօժանդակ բազա, որը կմեծացնի ուսուցչի աշխատանքի արդյունավետությունը և կնպաստի սովորողների առարկայական հետաքրքրվածության բարձրացմանը:

Ձեռնարկը ունի հետևալ թեմատիկ կառուցվածքը.

- Հայկական լեռնաշխարհ
- Հայաստանի Հանրապետություն
- Հայաստանի հանրապետության բնությունը
- Հայաստանի հանրապետության բնակչությունը
- Հայաստանի հանրապետությն տնտեսությունը
- ՀՀ մարզերի աշխարհագրություն

Այս բովանդակությամբ Հայաստանի աշխարհագրության դասընթացը ապահովում է բազմաասպեկտ հայրենաճանչություն:

Ինչպե՞ս օգտվել ձեռնարկից.

«Հայաստանի աշխարհագրության էլեկտրոնային ձեռնարկ»-ի մեջ տեղ են գտել հիսունչորս տեսադասեր և մեկ տասնյակից ավելի տեսաուղերձներ ձեռնարկի հեղինակների կողմից:

Տեսադասերը և տեսաուղերձները դիտելու համար նախ անհրաժեշտ է ինտերնետ-կապի հասանելիություն, և բավական է սեղմել անվանման վրա, ու կբացվի տեսանյութը:

Բարի դիտում:

Թ
Ե
Մ
Ա
1

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՔԱՂԱՔԱԿՐԹՈՒԹՅՈՒՆ

Պատասխանատու

ԳՈՀԱՐ ՄԱՐԿՈՍՅԱՆ

1

[Վերադարձ քաղաքակրթական արմատներին]

Հայկական քաղաքակրթության առաքելությունը

Թ
Ե
Մ
Ա
2

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԼԵՌՆԱՇԽԱՐՀ

Պատասխանատու

ԳԱՅԱՆԵ ՄԿՐՏՉՅԱՆ

1

Հայկական լեռնաշխարհի սահմանները, երկրաբանությունը և օգտակար հանածոները

2

Հայկական լեռնաշխարհի մակերևույթը

3

Հայկական լեռնաշխարհի մակերևույթը (շարունակություն)

Պատասխանատու

ԱՐԱՔՍ ՀԱՐՈՒԹՅՈՒՆՅԱՆ

4

Հայկական լեռնաշխարհի ջրագրությունը: Գետեր: Լճեր

5

[Հայկական լեռնաշխարհի կլիմայական առանձնահատկությունները]

6

Հողերը, բուսական ու կենդանական աշխարհը

7

Հայկական լեռնաշխարհի վերընթաց լանդաշաֆտային գոտիները

Թ
Ե
Մ
Ա
3

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅՈՒՆ

1

Հայաստանի Հանրապետության ձևավորումը

Պատասխանատու՝ Գոհար Մարկոսյան

2

Արցախը՝ որպես Հայրենիքի անբաժանելի մաս

Պատասխանատու՝ Գոհար Մարկոսյան

3

Արցախը՝ որպես Հայրենիքի անբաժանելի մաս (շարունակություն)

Պատասխանատու՝ Գոհար Մարկոսյան

Պատասխանատու

ԳՈՀԱՐ ԹՈՐՈՍՅԱՆ

4

Հայաստանի Հանրապետության վարչատարածքային բաժանումը

Թ
Ե
Մ
Ա
4

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ԲՆՈՒԹՅՈՒՆԸ

1

Հայաստանի Հանրապետության երկարաբանությունը և օգտակար հանածոները

2

Հայաստանի Հանրապետության մակերևույթը

Պատասխանատու՝ Արաքս Հարությունյան

Պատասխանատու

ԹԵՀՄԻՆԵ ՄԿՐՏՉՅԱՆ

3

Հայաստանի Հանրապետության կլիման: Ընդհանուր բնութագիրը: Կլիմայական գոտիները

4

Հայաստանի Հանրապետության ջրագրությունը: Ընդհանուր բնութագիրը:

- Ջրային հաշվեկշիռ:
- Գետերը:
- Լճերը

Պատասխանատու

ԼԻԼԻԹ ԵԳԱՆՅԱՆ

5

Հայաստանի Հանրապետության հողաբուսական ծածկը և կենդանական աշխարհը:

- Հողերի տիպերը:
- Վերընթաց լանդշաֆտային գոտիներ

6

Վերընթաց լանդշաֆտային գոտիներ

7

Հայաստանի Հանրապետության հատուկ պահպանվող տարածքները

Պատասխանատու

ԹԱՄԱՐԱ ՀՈՎՀԱՆՆԻՍՅԱՆ

8

Հայաստանի Հանրապետության բնապահպանության և բնօգտագործման խնդիրները

9

ՀՀ «Կարմիր գրքերը»

ԹԵՄԱ 5

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ԲՆԱԿՉՈՒԹՅՈՒՆԸ

1

Հայաստանի Հանրապետության բնակչությունը: Թիվը, թվի շարժընթացը

Պատասխանատու՝ Գոհար Մարկոսյան

2

Բնակչության վերարտադրությունը: Բնական շարժ

Պատասխանատու՝ Գոհար Մարկոսյան

3

Բնակչության մեխանիկական շարժը

Պատասխանատու՝ Գոհար Մարկոսյան

Պատասխանատու

ՌՈՄԱՆ ՀԱՐՈՒԹՅՈՒՆՅԱՆ

Շիրակի պետական համալսարան

Բնագիտամաթեմատիկական ֆակուլտետ

Աշխարհագրության և սերվիսի ամբիոն

Աշխարհագրություն
Մագիստրատուրայի 1-ին կուրսի՝ ուսանող

4

Բնակչության կազմը

- ❖ Ազգային և ռասայական կազմ
- ❖ Կրոնական կազմ
- ❖ Լեզվական կազմ
- ❖ Սեռատարիքային կառուցվածք
- ❖ Աշխատանքային ռեսուրսներ

5

Բնակչության տեղաբաշխումը

❖ Բնակչության տարաբնակեցումը
❖ Քաղաքային տարաբնակեցում
❖ ՀՀ քաղաքները
❖ Գյուղական տարաբնակեցում

Թ
Ե
Մ
Ա
5

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅՈՒՆ ՏՆՏԵՍՈՒԹՅՈՒՆԸ

Պատասխանատու

ՄԵՐԻ ՆԵՐՍԻՍՅԱՆ

1

Հայաստանի Հանրապետության տնտեսության զարգացման պատմաաշխարհագրական ակնարկ

2

Հայաստանի Հանրապետության տնտեսության ընդհանուր բնութագիրը

3

Վառելիքաէներգետիկ համալիր

4

Մետաղաձուլություն

Պատասխանատու՝ Գոհար Թորոսյան

5

Թեթև արդյունաբերություն

Պատասխանատու՝ Գոհար Թորոսյան

6

Արդյունաբերության նորագույն ճյուղեր

Պատասխանատու՝ Գոհար Թորոսյան

Պատասխանատու

ԼԻԴԻԱ ԽԱՆՈՅԱՆ

7

ՀՀ գյուղատնտեսության ընդհանուր բնութագիրը

8

Հայաստանի Հանրապետության հողային ֆոնդը և գյուղատնտեսական հողաբարելավումը

9

ՀՀ քուսաքուծությունը

10

ՀՀ անաանաապահությունը

11

Հայաստանի Հանրապետության ագրոարդյունաբերական համալիրը

12

Հայաստանի Հանրապետության տրանսպորտը: Ընդհանուր բնութագիրը

Պատասխանատու՝ Գայանե Մկրտչյան

13

Տրանսպորտի գլխավոր տեսակները

Պատասխանատու՝ Գայանե Մկրտչյան

14

Հայաստանի Հանրապետության տնտեսության ոչ արտադրական ոլորտի ընդհանուր բնութագիրը: Առողջապահություն

Պատասխանատու՝ Լիլիթ Եգանյան

15

Հայաստանի Հանրապետության կրթության և գիտության աշխարհագրություն

Պատասխանատու՝ Լիլիթ Եգանյան

16

Հայաստանի Հանրապետության գրոսաշրջության աշխարհագրություն

Պատասխանատու՝ Լիլիթ Եգանյան

17

Հայաստանի Հանրապետության արտաքին տնտեսական կապերը

Պատասխանատու՝ Արաքս Հարությունյան

Թ
Ե
Մ
Ա
6

ՀՀ ՄԱՐԶԵՐԻ ԱՇԽԱՐՀԱԳՐՈՒԹՅՈՒՆ

ԴԱՎԻԹ ԳԱԲՐԻԵԼՅԱՆ

1

Արագածոտնի մարզ

2

Արարատի մարզ

3

Արմավիրի մարզ

4

Գեղարքունիքի մարզ

5

Լոռու մարզ

6

Կոտայքի մարզ

7

Շիրակի մարզ

8

78

Սյունիքի մարզ

9

Վայոց Ձորի մարզ

10

Տավուշի մարզ

11

Արցախի Հանրապետություն

ՎԵՐՋԱԲԱՆ

Սիրելի աշակերտներ այսպիսով Հայաստանի աշխարհագրության դասընթացի շրջանակներում, դուք ստացաք գիտելիքներ պատմական հայրենիքի բնաշախարհի, դրանից ժառանգություն ստացած պատառիկ Հայաստանի Հանրապետության, բնության, բնակչության ու տնտեսության վերաբերյալ: Այդ գիտելիքները ու արմատավորված սերը պետք է ձեզ ուղեկցեն ողջ կյանքի ընթացքում, ու հիմա դուք որպես հայ ու Հայկական քաղաքակրթության իրական կրողներ պարտավոր եք ապրել և արարել Հայաստանում, պաշտպանել սահմաններն ու հզորացնել հայրենիքը:

Նա, ով ընդունում է Աստծու գոյությունը, ընդունում է նաև իր պարտականությունը հանդեպ գերագույն իրականության՝ ԱԶԳ, ՀԱՅՐԵՆԻՔ, ՊԵՏՈՒԹՅՈՒՆ:

Գարեգին Նժդեհ